

СТАН СПРАВ навколо питання банківського кредитування підприємств на окупованих територіях станом на кінець жовтня 2024 року

Ситуація

Питання відсутності політики збереження економічного потенціалу аграрного сектору під час війни, погіршення стану аграрних підприємств в процесі взаємодії з кредитними установами ГС АСУ піднімав ще навесні 2023 року. Однак реальна робота над цим питанням розпочалась лише в січні 2024 року, коли під егідою віце-прем'єр-міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Ірини Верещук була створена робоча група, до якої увійшли представники аграрних асоціацій, Мінагрополітики, профільних комітетів Верховної Ради України та НБУ.

Ще на самому початку війни (березень 2022 року) з подачі Президента України до Цивільного кодексу були внесені всі необхідні норми (пункти 18 і 19 Прикінцевих та перехідних положень), якими зупинялось виконання грошових зобов'язань на час війни, а відповідальні органи влади зобов'язувалися сформувати нормативну базу для реалізації цієї норми. Національним банком України цей нормативний припис було повністю проігноровано. Банки продовжили свою діяльність в довоєнному режимі начебто нічого і не сталося і це завдало невиправної шкоди підприємствам аграрного сектору України, перш за все тим, які опинилися в зоні окупації та бойових дій.

ГС АСУ разом з іншими аграрними асоціаціями вимагав від банківської системи і профільних органів влади виконання норм чинного законодавства України. Однак процес вирішення питання пішов іншим шляхом. З подачі Мінагрополітики розпочалась робота над внесенням змін до чинного законодавства, якими просто пом'якшувалися вимоги, встановлені пунктами 18 і 19 Прикінцевих та перехідних положень Цивільного кодексу України.

Навесні 2024 року зрештою до Верховної Ради України було подано два законопроекти, спрямовані на врегулювання питання повернення кредитів під час воєнного стану: [№ 11180 від 15.04.2024](#) «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо приведення у відповідність до Закону України "Про споживче кредитування» та [№ 11180-1 від 02.05.2024](#) «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо кредитування на період дії воєнного стану». Проблем кредитування аграрного сектору стосується лише один з них, а саме законопроект № 11180-1. Законопроекти подавалися від груп народних депутатів, головним комітетом був визнаний Комітет з питань правової політики (голова Маслов Д.В.). Станом на кінець жовтня 2024 року ці законопроекти так і не зрушили з початкової стадії розгляду в комітетах.

Натомість у жовтні 2024 року з'явився інший – самостійний – законопроект [№ 12148 від 24.10.2024](#), який повністю змінює концепцію законодавчого регулювання, запропонованого законопроектом 11180-1 в бік її погіршення. Якщо раніше встановлювалася пряма заборона на стягнення коштів з суб'єктів господарювання на рівні закону, то тепер боржник хіба що отримує право звернутися до кредитора із заявою про призупинення сплати свого грошового зобов'язання.

Всі законопроекти подані з ініціативи народних депутатів. Ні Мінагрополітики, ні НБУ не взяли на себе відповідальність за вирішення піднятої проблеми.

Особливості законопроекту № 12148

1) *Концепція законодавчого регулювання.* Як вже відмічалось, початкова концепція законодавчого регулювання Мінагрополітики передбачала пряму заборону будь-яких дій щодо стягнення з позичальника або його поручителя заборгованості (основної суми кредиту/позики, відсотків, комісій, штрафів, пені та інших платежів) на рівні закону. Законопроект № 12148 відходить від цього принципу і надає позичальнику право хіба що звернутися до кредитора із заявою про призупинення сплати грошового зобов'язання. Після отримання такої заяви кредитор зупиняє вчинення дій з примусового стягнення заборгованості і продовжує строки договорів на строк їх призупинення. Зупинка дій із стягнення заборгованості діє протягом воєнного стану та одного року з дня його припинення.

Тобто зобов'язання лишаються, не дивлячись на втрату ресурсів, припинення виробничої діяльності, знищення об'єкту застави і інші проблеми суб'єкта господарювання. А процес тимчасової заборони на стягнення заборгованості доповнюється додатковою бюрократичною ланкою. Така ланка є абсолютно зайвою, кредитні договори можуть бути зміненими на основі оновлених норм закону без будь-яких заяв від позичальника. Повідомляти позичальників про необхідність подання заяви банку законом не зобов'язуються, тож позичальники взагалі можуть навіть не знати про те, що треба писати заяву до банку.

ГС АСУ звертає увагу на **систематичне погіршення умов взаємодії аграрних позичальників з кредиторами** в ході законотворчої роботи над питанням банківського кредитування підприємств за умов війни.

2) *Техніка законотворення.* Нова версія законопроекту відрізняється від попередніх тим, що пропонує вирішити проблему шляхом введення двох нових пунктів 18-1 і 18-2, в той час як попередні версії зосереджувалися на редакційних правках.

ГС АСУ загалом підтримує такий підхід, оскільки **це допомагає легше розуміти і використовувати законодавство** на практиці.

3) *Сфера дії закону* обмежена малими і середніми підприємствами згідно ознак наданих у статті 55 Господарського кодексу. **На великі підприємства дія закону не поширюється** – це відповідає позиції ГС АСУ та АФЗУ, які ініціювали розгляд піднятої проблеми.

Вартість заставного майна, яке підпадає під дію цього закону, має **перевищувати 50%** загальної вартості майна, переданого підприємством у заставу за кредитним договором.

4) *Об'єкт регулювання.* Норми законопроекту № 11180-1 поширювалися на позичальників, чії виробничі потужності розміщені на проблемних територіях. ГС АСУ завжди вказував на некоректність такого формулювання. **Тепер ця проблема вирішена** за рахунок того, що на проблемних територіях мають перебувати не «виробничі потужності», а заставне майно (нерухомість, обладнання та/або устаткування, транспорт).

5) *Додаткові перешкоди.* У разі втрати заставленого транспортного засобу до згаданої вище заяви до банку потрібно **докласти ще й витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань** щодо кримінальних проваджень. Час фіксації злочину в Єдиному реєстрі при цьому обмежується – не пізніше 1 місяця з дня набрання чинності цим законом для злочинів, скоєних раніше і не пізніше 6 місяців для злочинів, скоєних після набрання законом чинності. За наявних обставин не всі підприємства зможуть вчасно отримати інформацію про законодавчі зміни, зорієнтуватися і вчасно подати документи до банку.

б) *Відрив від реальності*. Законопроект передбачає, що підприємства мають поновити свої зобов'язання через певний час після закінчення війни попри факти знищення та пошкодження майна, у тому числі у випадках, коли таке майно більше не може використовуватися у виробничих процесах. Банки не цікавляться джерелами, з яких бізнес має сплачувати кошти, і не збираються надалі брати участь у їх відновленні чи створенні. Така позиція і такий світогляд додадуть нестабільності відновленню постраждалих територій, ускладнять, а в багатьох випадках зроблять й просто неможливим залучення коштів, кредитів, інвестицій для відновлення підприємств.

Законопроект створює проблему, яка гостро постане на етапі повоєнного відновлення. ГС АСУ вважає, що проблему банківського кредитування підприємств на окупованих територіях потрібно вирішувати в більше широкому руслі формування і реалізації політики фінансового забезпечення повоєнного розвитку економіки України.

7) *Поширення на лізинг*. Додатковим пунктом 18-2 до Прикінцевих та перехідних положень ЦК вводиться аналогічна норма щодо призупинення лізингових платежів. Це виключно позитивне явище, яке **повністю відповідає ситуації, яка складається на практиці**. ГС АСУ повністю підтримує введення лізингу до кола питань, які регулюються даним законодавством з врахуванням вище наданих зауважень щодо концепції регулювання.

8) *Норми щодо виконавчого провадження*. Законопроектом передбачається також внесення змін до закону «Про виконавче провадження», якими зупиняються виконавчі дії та примусове стягнення коштів та знімаються арешти, накладені до набрання чинності даного закону. **ГС АСУ повністю підтримує і вітає дану правку.**

Висновок.

Законодавство, яке діє з 23.03.2022 року по цей час передбачає безумовне зупинення виконання грошових зобов'язань. Банківська система на чолі із своїм регулятором (НБУ) цю норму повністю ігнорує. Судова система діє в інтересах банків, послуговується не нормами чинного законодавства, а усталеними стереотипами про винятковість інтересів фінансових кіл і їх беззаперечну правоту, виносячи неправомірні вироки, що порушують норми закону.

Спільнота підприємств, які стикаються з проблемами втрати майна і зупинки виробничої діяльності внаслідок збройної агресії РФ, **була готова йти назустріч** банківській системі. Замість звернення до національних і міжнародних судових інстанцій вона започаткувала діалог з представниками фінансових кіл під егідою Віце-прем'єр міністра з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій. Однак **позитивних результатів в цьому процесі наразі не досягнуто.**

ГС АСУ звертає увагу органів державної влади та кредитно-фінансових установ на те, що поки триває процес узгодження законодавства, **норма про беззаперечне зупинення грошових зобов'язань продовжує діяти** і всі вимоги та намагання стягнути кошти за кредитами з суб'єктів господарювання є незаконними.

ГС АСУ підтверджує свою **добру волю щодо продовження діалогу**, спрямованого на формування збалансованого законодавства стосовно кредитування підприємств на територіях, які зазнали руйнівного впливу війни. Однак зазначає, що такий діалог може вестися лише **за умови введення прямих норм щодо зупинки зобов'язань** на рівні закону і лише **в руслі формування політики післявоєнного відновлення** економіки України.